

**С. В. Абрамов, В. М. Байбаков, В. М. Корнацький, В. О. Вишневський,
А. Г. Кириченко, С. М. Мороз, В. М. Хом'яков**

Дніпровський медичний інститут традиційної і нетрадиційної медицини, м. Дніпро

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА КАФЕДРІ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ ДНІПРОВСЬКОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ ТРАДИЦІЙНОЇ І НЕТРАДИЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ

**S. V. Abramov, V. M. Baybakov, V. M. Kornatsky, V. O. Vushnevskuy,
A. G. Kyrychenko, S. M. Moroz, V. M. Khom'yakov**

Dnipro Medical Institute of Traditional and Alternative Medicine, Dnipro

ORGANIZATION OF THE SELF-GUIDED WORK OF STUDENTS AT THE DEPARTMENT OF INTERNAL MEDICINE OF DNIPRO MEDICAL INSTITUTE OF TRADITIONAL AND ALTERNATIVE MEDICINE

Мета дослідження – визначення основних напрямів покращення та удосконалення навчального процесу зі студентами з дисципліни “Неврологія”.

Матеріали та методи дослідження. З урахуванням провідної ролі самостійної роботи студентів під час засвоєння знань та умінь з неврології були розглянуті і вивчені робочі програми та методичні розробки до практичних занять.

Результати й обговорення. Структура навчального процесу неврологічної дисципліни предметно інтегрована й орієнтована на дотримання логічної послідовності викладання та розділена на відповідні модулі підготовки. У новій Типовій навчальній програмі питома вага належить самостійній роботі студентів. У навчальному процесі використовуються два види самостійної роботи студентів (СРС), такі, як: аудиторні СРС, що виконуються на навчальних заняттях під безпосереднім керівництвом викладача й за його завданням; позааудиторна СРС, яка виконується в позааудиторний час за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі, або ж при частковій безпосередній участі викладача при головній ролі виконавця-студента, – значно допомагає активізувати самопідготовку в засвоєнні знань з дисципліни.

Висновки. Самостійна робота студентів – важлива складова освітнього процесу, що індивідуалізує діяльність кожного студента і може розглядатися одночасно і як засіб вдосконалення його творчої індивідуальності. Поліпшення самостійної роботи направлено на вдосконалення навчального процесу, його оптимізацію та інтенсифікацію, підвищення якості навчання, активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів і зниження аудиторного навантаження.

Ключові слова: методика організації самостійної роботи студентів; практичні заняття; самостійна робота аудиторна та позааудиторна; якість навчання.

The aim of the study – to determine the main areas of improvement and improve the educational process for students of discipline “Neurology” outside classroom work.

Materials and Methods. Concerning the leading role of the independent methodological developments for practical training were examined and studied.

Results and Discussion. The structure of the educational process of the neurological discipline is integrated and focused on compliance with the logical sequence of teaching and is divided into appropriate training modules. The new standard educational programs on neurology proportion belong to the independent work students, so in the learning process two types of independent work of students (CPC) are used: CPC lecture that runs on classroom training under the direct supervision of the teacher and his task; extracurricular CPC, which is performed in extracurricular time on the instructions and at the methodological guidance of teachers, but without his direct participation or with partial direct participation of the teacher in the title role of artist-student are important and help to activate self-study in the assimilation of knowledge in the discipline.

Conclusions. Independent work of students – an important part of the educational process that provides individualization of each student and can be seen both as a means of improving his artistic personality. Improving individual work aimed at improving the educational process, its intensification and optimization, enhance learning, increased educational and learning of students and reduce classroom activity.

Key words: methods of independent work; practical employments; methodical developments; quality of studies.

Вступ. Вхід України до єдиного Європейського та світового освітнього простору зажадало модернізації системи вищої освіти України для підготовки фахівців міжнародного рівня. Відповідно до стандартів Європейської системи освіти були впроваджені в організацію навчального процесу інноваційні технології, кінцевою метою яких є визнання українських медичних фахівців на світовому ринку [1–4]. На сучасному етапі процес впровадження інноваційних технологій дозволив вищим навчальним закладам максимально реалізувати свій індивідуальний потенціал відповідно до вимог Європейської системи знань. Слід зазначити, що процес інтеграції вищої медичної освіти України в Європейський освітній простір став різноманітним і націленим на збереження національних особливостей освітніх систем не тільки різних країн, але і власної [5–7]. Зокрема, подальший розвиток вищої медичної школи неможливий без творчого пошуку нових шляхів і методів удосконалення навчального процесу, його оптимізації та інтенсифікації [8–10].

Мета дослідження – визначення основних напрямів покращення та удосконалення навчального процесу зі студентами з дисципліни “Неврологія” відповідно до вимог Європейської системи знань для підготовки та виховання майбутніх фахівців міжнародного рівня.

Матеріали та методи дослідження. З урахуванням провідної ролі самостійної роботи студентів під час засвоєння знань та умінь з неврології нами були розглянуті і вивчені робочі програми та методичні розробки до практичних занять, які розроблені на кафедрі, що включають самостійну роботу студентів, тестові завдання з різних розділів загальної та клінічної неврології за допомогою вибіркового методу аналітичного дослідження.

Результати й обговорення. Структура навчального процесу неврологічної дисципліни предметно інтегрована й орієнтована на дотримання логічної послідовності викладання та розділена на відповідні модулі підготовки, що складаються з таких форм навчання: лекційної, семінарської, практичної та самостійної підготовки. Відповідно до Типової програми з неврології, було створено Робочу програму з відображенням структури дисципліни в модулях і кредитах для оцінювання знань, умінь та навичок студентів упродовж навчального процесу, поточного і підсумкового контролів. У новій Типовій навчальній програмі з неврології питома вага належить самостійній роботі студентів медичного факультету, тому у навчальному процесі викорис-

товуються два види самостійної роботи студентів, такі, як: аудиторні СРС, що виконуються на навчальних заняттях під безпосереднім керівництвом викладача й за його завданням; позааудиторна СРС, яка виконується в позааудиторний час за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі, або ж при частковій безпосередній участі викладача при головній ролі виконавця-студента, є актуальними й значно допомагають активізувати самопідготовку в засвоєнні знань з дисципліни.

Окремої уваги заслуговує самостійне засвоєння знання окремих фундаментальних основ топічної діагностики захворювань нервової системи. Завдання сучасної системи навчання, які впливають із суспільних потреб сьогодення, полягають у реальній концепції педагогічної творчості у сполученні з індивідуальним впливом та створенням умов для цілеспрямованої систематичної самостійної роботи студента. Знання анатомо-топографічної симптоматики, що розвивається при ураженні нервової системи, і вміння виявляти її є головним завданням топічної та клінічної діагностики захворювань нервової системи, незнання яких часто призводить до діагностичних помилок. Ураження нервової системи – це повсякденна реальність, з якою доводиться зустрічатися не тільки неврологам, але і лікарям загального профілю тому, що неврологічні прояви є найпоширенішою причиною серед захворювань з тимчасовою та стійкою втратою працездатності.

Тому першочерговими завданнями при навчанні студентів з курсу нервових хвороб повинні бути засвоєння практичних навичок при обстеженні хворого на нервові хвороби, вміння оцінювати анатомо-топографічний рівень ураження нервової системи для визначення локалізації патологічного процесу і навчання вміння використання та правильного трактування даних додаткових методів дослідження (електрофізіологічних, рентгенологічних, томографічних, біохімічних, імунологічних тощо).

СРС – важливий вид навчальної та наукової діяльності, компонент рейтингової технології навчання. На СРС передбачено значний відсоток годин із загальної трудомісткості дисципліни. Основним принципом організації позааудиторної СРС є комплексний підхід, що спрямований на формування навичок продуктивної та творчої діяльності студента при позааудиторних консультативних контактах з викладачем чи домашній підготовці.

Особливої уваги викладачів потребує завдання з вироблення у студентів клінічного мислення при визначенні процесів, які відбуваються в організмі хворого, що є основою для діагностики найпоширеніших хвороб нервової системи, призначення адекватної терапії, проведення профілактики й визначення працездатності. У методичних розробках наводяться вимоги до рівня підготовленості студента після проходження курсу, з чітким розмежуванням того, що студент повинен знати, які освоїти навички з діагностики, надання невідкладної допомоги в неврології та методикою огляду неврологічного хворого, тобто визначається мотивація вивчення дисципліни.

Для формування первинного пізнавального інтересу у студентів необхідне використання базисних знань. Корисним, на наш погляд, було включення плану неврологічного обстеження хворого та схеми написання історії хвороби. Подібна схема відображає зміст формованих дій при обстеженні тематичного хворого. Є чіткі настанови: на що звернути увагу при виявленні скарг, збору анамнезу, огляді хворого, оцінці даних лабораторних, інструментальних та інших методів дослідження, при обґрунтуванні топічного і клінічного діагнозу. Ми вважаємо, що зміст цієї схеми має бути засвоєно студентами до того, як вони підійшли до головного етапу своєї роботи на практичних заняттях – курації хворих. Студент повинен чітко знати не тільки послідовність своїх дій під час роботи з хворим, але і те, яку інформацію він може при цьому отримати. Це є схема орієнтовної основи дії, яка сприяє формуванню у студентів уміння вирішувати конкретні завдання, виходячи із загальних принципів діагностики на основі елементів самостійного пошуку.

Тому в кожній темі для самостійної роботи студентів повинні бути визначені цілі заняття в термінах діяльності студентів: які знання повинні бути засвоєні, які професійно значущі дії повинні бути сформовані під час практичного заняття. Формулювання цілей заняття в термінах видів діяльності має принципове значення, від цього залежать і відбір обсягу навчальної інформації, і методика проведення самого заняття. Більш того, від визначення цілей залежить формування у студентів правильного ставлення до заняття.

Зміст заняття – це матеріал теми, який представлено у вигляді короткого тексту, де послідовно виділено основні положення теми, які розкривають її зміст, та у вигляді питань, які необхідно розглянути для засвоєння теми при самопідготовці відповідно

до описаних цілей, зокрема список рекомендованої літератури (основної та додаткової). Важливою складовою частиною цього є змістовна частина теми заняття, яка відповідає програмі та цілям конкретного заняття.

Особливе місце в навчанні займає вироблення навичок навчальної дослідницької роботи студентів, які зарекомендували себе як короткі на 10–20 хв доповіді студентів на практичних заняттях з окремих вузлових проблем неврології з використанням новітніх даних з періодичної літератури, особливо тих даних, що коректують сформовані уявлення з ряду питань. Обговорення доповіді проводиться у формі, що наближається до такої, як на наукових конференціях: запитання доповідачу, виступ у дискусії, висновок викладача. Кращі доповіді виносяться на засідання студентського наукового гуртка.

Готуючись до практичного заняття, студент повторює базисні розділи, читає рекомендовану літературу за темою, вивчає структуру теми і схему обстеження хворого, потім перевіряє свої знання, відповідаючи на питання для самопідготовки. Методичні рекомендації чи збірники тестових завдань для студентів об'єктивно є системою умов, яка направляє їх пізнавальну діяльність і допомагає викладачеві адекватно керувати цією діяльністю.

Для оцінки якості знань, які були отримані студентами при самостійній підготовці, а також для вирішення питань, які виникають при роботі з тематичними хворими (важкі й рідкісні захворювання, складні методи діагностики і лікування), нами запропоновано навчальний посібник “Тестові завдання з загальної неврології для самостійної роботи студентів”. Необхідно також підготувати перелік питань для самопідготовки до заліку за всіма пройденими темами із загальної та клінічної неврології згідно з прийнятою робочою навчальною програмою, що формує у студента спрямовану мотивацію для вивчення дисципліни в цілому і в умовах кожного конкретного заняття окремо.

Для самоконтролю студентів на кафедрі підготовлені питання і набори клінічних (ситуаційних) завдань за всіма розглянутими темами, які можна використовувати не тільки для проміжного та підсумкового контролю знань, але й для позааудиторної роботи. Задачі являють собою моделі клінічних ситуацій, питання до них зазвичай відповідають питанням, які виникають у лікарській діяльності. Домашня робота студентів і робота їх на практичних заняттях є два взаємопов'язаних етапи, причому якість другого цілком залежить від якості першо-

го. Застосування методичних розробок для самостійної роботи студентів визначило можливість активізувати самостійну діяльність їх, що, у свою чергу, допомагає спрямувати їх роботу з різними об'єктами навчання (хворі, історії хвороби, отримані дані додаткових методів дослідження тощо).

З одного боку, потрібно навчити студента не тільки запам'ятати, але і творчо думати, самостійно набувати знання, з потоку інформації вибирати те, що потрібно, розвивати здатність до трансформації знань. З іншого боку, нові завдання навчання ставлять проблему вибору нових методів, які дозволили б більшу інформацію викласти в мінімальний час і з максимальною ефективністю. Це можливо за умови використання новітніх технологій. На кафедрі для поточного й остаточного контролю знань студента з питань загальної та клінічної неврології розроблена програма комп'ютерного тестування, яка може бути використана як викладачем, так і студентом. Таким чином, поліпшення самостійної роботи направлено на вдосконалення навчального процесу, його оптимізацію та інтенсифікацію, підвищення якості навчання, активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів і зниження аудиторного навантаження.

Основне призначення методичних вказівок – показати студенту можливість перейти від діяльності, яку ведуть під керівництвом викладача, до діяльності, яку організує самостійно. Методичне забезпечення, що створюється викладачем, формує склад освітнього середовища студента: навчальні посібники, наукові журнали, монографії, інша медична документація, інтернет-ресурси, електронні видання, пацієнти або відеоілюстрації. Таким чином, застосування нових технологій навчання, оснований на використанні комп'ютерів, мультимедіа-систем, аудіовізуальних матеріалів, дозволяє активізувати навчальний процес, залучити студентів до СРС і організувати ефективний контроль його виконання. Така організація навчального процесу забезпечує студенту можливість освоєння

навчального матеріалу в будь-який зручний для нього час поза рамками розкладу занять.

Висновки. 1. Самостійна робота студентів – важлива складова освітнього процесу. Майбутній фахівець повинен володіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності, досвідом творчої та дослідницької діяльності за рішенням нових проблем. Тим часом ці складові освіти формуються саме в процесі СРС, яка індивідуалізує діяльність кожного студента і може розглядатися одночасно і як засіб вдосконалення його творчої індивідуальності.

2. Самостійна робота студентів полягає у набутті досвіду осмислено і самостійно працювати спочатку з навчальним матеріалом, потім з науковою інформацією, щоб закласти основи самоорганізації та самовиховання і потім знайти вміння безперервно підвищувати свою професійну кваліфікацію.

3. Приступаючи до роботи з літературою, студентам слід мати уявний або письмовий план своїх дій, при цьому необхідно добре знати мету роботи, її завдання та варіанти отриманих результатів.

4. Поліпшення самостійної роботи направлено на вдосконалення навчального процесу, його оптимізацію та інтенсифікацію, підвищення якості навчання, активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів і зниження аудиторного навантаження, зокрема без використання базисних знань очевидно, що неможлива інтеграція навчання студентів.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямком залишається дослідження шляхів залучення до навчального процесу різних форм інформаційного простору, веб-ресурсів, Інтернету і технології World Wide Web, особливо під час проведення аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів, з вільним доступом до науково-метричних інформаційних баз міжнародного рівня. Ці методи стануть одними з пріоритетних засобів і способів самоосвіти та будуть направлені на поліпшення якості освіти майбутнього фахівця.

Список літератури

1. Хребтій Г. І. Інноваційні технології, направлені на розвиток клінічного мислення у студентів вищих медичних навчальних закладів України / Г. І. Хребтій // Буковинський медичний вісник. – 2015. – Т. 19, № 2. – С. 252–255.
2. Вороненко Ю. В. Ризик виникнення освітньої сингулярності: тенденції та можливі наслідки / Ю. В. Вороненко, О. П. Мінцер // Медична інформатика та інженерія. – 2013. – № 1. – С. 4–11.

3. Свободный доступ к текстам статей зарубежных научных издательств. – URL.: <http://www.freemedicaljournals.com>.

4. Электронная библиотечная система для медицинского и фармацевтического образования “Консультант студента. Электронная библиотека медицинского вуза” [Электронный ресурс]. – М. : Издательская группа “ГЭОТАР-Медиа”, 2014. – Режим доступа : www.studmedlib.ru – индивидуальный; коллективный

код в Научной библиотеке КемГМА – через IP-адрес академии.

5. Абасов З. Проектирование и организация самостоятельной работы студентов / З. Абасов // Высшее образование в России. – 2007. – № 10. – С. 17.

6. Москаленко В. Ф. Громадське здоров'я : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів / В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчій, Т. С. Грузева. – 3-тє вид. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 560 с.

7. Карпова О. Л. Педагогическое содействие самообразовательной деятельности студентов / О. Л. Кар-

пова // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 7. – С. 13.

8. Открытая база данных медицинской информации eMedicine – URL.: <http://www.emedicine.medscape.com/>.

9. Федорова М. Модель организации внеаудиторной самостоятельной работы / М. Федорова // Высшее образование в России. – 2007. – № 10. – С. 32.

10. Москаленко В. Ф. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми / В. Ф. Москаленко, М. В. Попов. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 210 с.

References

1. Khrebtii, H.I. (2015). Innovatsiini tekhnologii, napravljeni na rozvytok klinichnoho myslennia u studentiv vyshchikh medychnykh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Innovative technologies aimed at developing clinical thinking in students in higher educational institutions of Ukraine]. *Bukovynskyi medychnyi visnyk – Bukovyna Medical Journal*, 19 (2), 252-255 [in Ukrainian].

2. Voronenko, Yu.V., & Mintser, O.P. (2013). Ryzyk vynyknennia osvithoi synhuliamnosti: tendentsii ta mozhlyvi naslidky [The risk of educational singularity rise: tendencies and the feasible consequences]. *Medychna informatyka ta inzheneriia – Medical Informatics and Engineering*, 1, 4-11 [in Ukrainian].

3. Svobodnyy dostup k tekstam statey zarubezhnykh nauchnykh izdatelstv [Free access to the texts of articles of foreign scientific publishing houses]. – Retrieved from: <http://www.freemedicaljournals.com> [in Russian].

4. Elektronnaya bibliotekhnaya sistema dlya meditsinskogo i farmatsevticheskogo obrazovaniya “Konsultant studenta. Elektronnaya biblioteka meditsinskogo vuza” [Electronic library system for medical and pharmaceutical education “Student consultant. Electronic library of medical high school”]. Retrieved from: www.studmedlib.ru [in Russian].

5. Abasov, Z. (2007). Proektirovanie i organizatsiya samostoyatelnoy raboty studentov [Designing and

organization of independent work of students]. *Vyshee obrazovanie v Rossii – Higher Education in Russia*, 10, 17 [in Russian].

6. Moskalenko, V.F., Hulchii, O.P., & Hruzieva, T.S. (2013). *Hromadske zdorovia [Public Health]*. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].

7. Karpova, O.L. (2008). Pedagogicheskoe sodeystvie samoobrazovatelnoy deyatelnosti studentov [Pedagogical assistance to self-educational activity of students]. *Vyshee obrazovanie segodnya – Higher education today*, 7, 13 [in Russian].

8. Otkrytaya baza dannykh meditsinskoy informatsii eMedicine [The open database of medical information eMedicine]. Retrieved from: <http://www.emedicine.medscape.com/>

9. Fedorova, M. (2007). Model organizatsii vneaudиторnoy samostoyatelnoy raboty [The model of organization of extracurricular independent work]. *Vyshee obrazovanie v Rossii – Higher Education in Russia*, 10, 32 [in Russian].

10. Moskalenko, V.F., & Popov, M.V. (2005). *Bioetyka: filosofsko-metodolohichni ta sotsialno-medychni problemy [Bioethics: philosophical, methodological and social and medical problems]*. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].

Отримано 20.01.17

Електронна адреса для листування: grial09@list.ru